

TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATOK, INTÉZMÉNYEK ÉS CIVIL SZERVEZETEK HATÁRON ÁTNYÚLÓ KAPCSOLATAI A NYUGAT-DUNÁNTÚLI RÉGIÓBAN

(Cross-border Cooperations of Local Governments, Institutions
and NGO's in the West Transdanubian Region)

PÁTHY ÁDÁM – EDELÉNYI BÉLA

Kulcsszavak:

*határon átnyúló együttműködés önkormányzatok civil szervezetek partnerintézmények
testvértelepülési kapcsolatok*

A tanulmány fő célja, hogy egyfajta általános képet adjon a régió önkormányzatainak, intézményeinek valamint civil szervezeteinek ausztriai partnerekkel fenntartott kapcsolatairól. Az adatfelvételek által nyújtott lehetőségek alapján próbáltunk egy olyan tágabb keretet kialakítani, amely jó kiindulópontként szolgál ahhoz, hogy a későbbiekben az elemzési szempontok bővítésével egy mélyebb szerkezeti elemzést tudjunk végezni, amelybe a körülményrendszerek szélesebb körének bevonását tervezzük.

Bevezetés

Az elemzés céljai

Tanulmányunkban a „Határ mentiségűtől az integrált határrégióig” elnevezésű PHARE CBC projekt két adatfelvételi moduljának összevont elemzését kívánjuk elvégezni. Az első kérdőívben a régió önkormányzatainak határ menti kapcsolatait vizsgáltuk, a második pedig egy több dimenzióban elvégzett adatfelvétel volt, amelynek részét képezte a régióban található intézmények és civil szervezetek hasonló tevékenységének feltérképezése. A vizsgálat jellegéből adódóan a fő cél nem egyfajta leíró statisztika készítése a kapcsolathálózatokról; sokkal inkább az együttműködések jellegének és működési sajátosságainak megismerése, a motivációs bázisok feltárása és a folyamatokban jelenlévő különböző aktorok szerepének bemutatása.

Az elemzésben azt szándékoztuk elérni, hogy ahol lehetséges, egységesen kezeljük a két mintát, de ez nem minden esetben működik az adatfelvételek eltérő jellege miatt. Azoknál a kérdésköröknél, ahol a két adatállományt külön kellett vizsgálnunk, törekedtünk arra, hogy az elemzési keret egységes és összehasonlítható modulokból álljon. A kutatási jelentés az intézményi kérdőív struktúrája alapján épül fel, mivel jelen tanulmány túlnyomórészt a hivatalos, intézményes kapcsolatokkal kíván foglalkozni; az adatfelvételek egyéb témakörei egy későbbi, bővebb elemzés tárgyát fogják képezni. A kapcsolatrendszerek vizsgálatának céljából szerencsés a két minta összevont kezelése, mivel az intézményi kérdőív válaszadóinak jelentős része is települési önkormányzat által fenntartott intézmény.

Kiindulópontok

Ha a települési és intézményi kapcsolatok történetét röviden össze kívánjuk foglalni, akkor a nyolcvanas évek közepén kell kezdenünk az érdemi vizsgálódást. Az ezt megelőző évtizedekben mind a lakossági, mind az államközi kapcsolatok korlátozott jellegűek voltak, a határ nyitottsága erősen korlátozottnak volt tekinthető (Hardi 2004; Kőszegfalvi 1992). Az említett időszakban viszont egyre hangsúlyosabbá vált a különböző egyesületek, szervezetek által létesített együttműködések szerepe; korábban a megyei szintű kapcsolattartás dominált (Kovács–Váradi 1996). Ha a korai együttműködések jellegét vizsgáljuk, megállapíthatjuk, hogy a kezdeti időben a kulturális kapcsolatok voltak a legélénkebbek (Döbrentey 1992), ebben fontos szerepet játszottak a határvidék etnikai viszonyai is. A szakmai jellegű kapcsolatok közül ebben az időszakban kiemelkedik a munkaügyi központok együttműködése. A kooperációk települési szintre emelkedése néhány esettől eltekintve a kilencvenes évek elejére tehető; ekkor alakul ki a legtöbb partnerkapcsolat nyugat-dunántúli és burgenlandi települések között.

A régió intézményes jellegű kapcsolatait vizsgáló teljes körű reprezentatív adatfelvétel még nem készült, viszont a kilencvenes években több olyan felmérést is végeztek, amely a témával foglalkozik, általában szűkebb metszetben vizsgálva az együttműködésekkel. Az évtized közepén készült kérdőíves és interjú felvételek eredményeinek összegzését (Enyedi 1995; Nárái–Rechnitzer 1999; Rechnitzer 1997) és lehetőség szerint magukat az adatbázisokat egy későbbi tanulmányban kívánjuk felhasználni összehasonlító céllal.

A települési szinten létrejött kapcsolatok vizsgálata esetében nem szorítkozhatunk kizárólag az önkormányzatok ilyen irányú tevékenységére, sok esetben tapasztalhatjuk ugyanis, hogy a partnertelepülési viszony kiépítésének háttérben már működő – intézmények és civil szervezetek által fenntartott – együttműködések kiemelkedően fontos szerepet játszanak. Természetesen fordítva is működhet a folyamat, előfordul, hogy az önkormányzat jó kapcsolatai ösztönzik a különféle szervezeteket arra, hogy az adott településen partnert keressenek maguknak. Az első esetben a leggyakoribb modell a különböző egyesületek, civil szervezetek által – nemritkán a rendszerváltást megelőzően – megkötött együttműködési szerződések alapján működő kapcsolatok hivatalos, partnertelepülési szintre emelése az érintett önkormányzatok által (Rechnitzer 1997; 1999). A hivatalos együttműködések lakossági szinten való megjelenése általában kimerül a közös rendezvények szervezésében (Nárái 1999), így elmondható, hogy az ötvenes évekig élénk, később korlátozott jellegű interperszonális kapcsolatrendszerek újjáépítésében nagy segítséget játszanak ugyan, de nem képesek teljes mértékben pótolni azokat. Ennek eredményeképpen, főként a határhoz közel fekvő településeken nagy szerepet kap a szervezett formákon kívüli személyes kapcsolattartás, amelyet viszont sok esetben a megközelítési nehézségek korlátoznak, főként az alacsonyabb mobilitási potenciállal rendelkező idős emberek esetében – akiknél még valós tartalommal létezhetnek az intenzív kapcsolatok (Hardi 1999).

A minta jellemzői

Önkormányzati kérdőív

Az önkormányzati kérdőív esetében a minta elemszáma 150, településnagyság és határtól való távolság szempontjából reprezentatív. Az 1. táblázat bemutatja a települések megye és határzóna szerinti megoszlását.

1. TÁBLÁZAT

Az önkormányzati felvétel mintájába bekerült települések megoszlása megyénként és határzóna alapján
(Distribution of Settlements in the Sample of the Local Government Survey by Counties and Border-zones)

		Zóna			Együtt
		1	2	3	
Győr-Moson-Sopron	Szám	18	30	0	48
	Megyén belül	37,5%	62,5%	,0%	100,0%
	Zónán belül	32,7%	44,1%	,0%	32,0%
Vas	Szám	37	17	2	56
	Megyén belül	66,1%	30,4%	3,6%	100,0%
	Zónán belül	67,3%	25,0%	7,4%	37,3%
Zala	Szám	0	21	25	46
	Megyén belül	,0%	45,7%	54,3%	100,0%
	Zónán belül	,0%	30,9%	92,6%	30,7%
Együtt	Szám	55	68	27	150
	Megyén belül	36,7%	45,3%	18,0%	100,0%
	Zónán belül	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: Saját szerkesztés.

Elemzésünk szempontjából elsősorban azok a települések fontosak, amelyek hivatalos formában tartanak fenn kapcsolatokat ausztriai partnerekkel; ezek száma mindössze 29 (a megkérdezettek 19,3%-a).

Intézményi kérdőív

A felvétel során a régió 220 intézményét kérdeztük meg; a reprezentativitás biztosítására és a minket leginkább érdeklő, ausztriai kapcsolatokkal rendelkező válaszadók előzetes szűrésére csak részben volt lehetőségünk. A vizsgálati egységek két nagy csoportra oszthatók: önkormányzati, illetve közintézmények, valamint egyéb nonprofit szervezetek. Ezen belül természetesen több kategória létezik; a 2. és a 3. táblázat bemutatja a megkérdezettek jelleg és pontos típus szerinti megoszlását.

2. TÁBLÁZAT

*A válaszadók jelleg szerinti megoszlása
(Distribution of Respondents by Institutional Character)*

	Szám	%
Oktatási intézmény	67	30,5
Szociális intézmény	24	10,9
Egyéb nonprofit szervezet	129	58,6
<i>Együtt</i>	<i>220</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Saját szerkesztés.

3. TÁBLÁZAT

*A válaszadók típus szerinti megoszlása
(Distribution of Respondents by Type of Institution)*

	Szám	%
Általános iskola	51	23,2
Középiskola	14	6,4
Felsőoktatási intézmény	2	,9
Munkaügyi hivatal	3	1,4
Egészségügyi intézmény	2	,9
Egyéb szociális intézmény	19	8,6
Alapítvány	24	10,9
Közalapítvány	6	2,7
Egyesület	40	18,2
Közhasznú társaság	11	5,0
Egyéb társadalmi szervezet	25	11,4
Köztestület	9	4,1
Nonprofit szervezet intézménye	14	6,4
<i>Együtt</i>	<i>220</i>	<i>100,0</i>

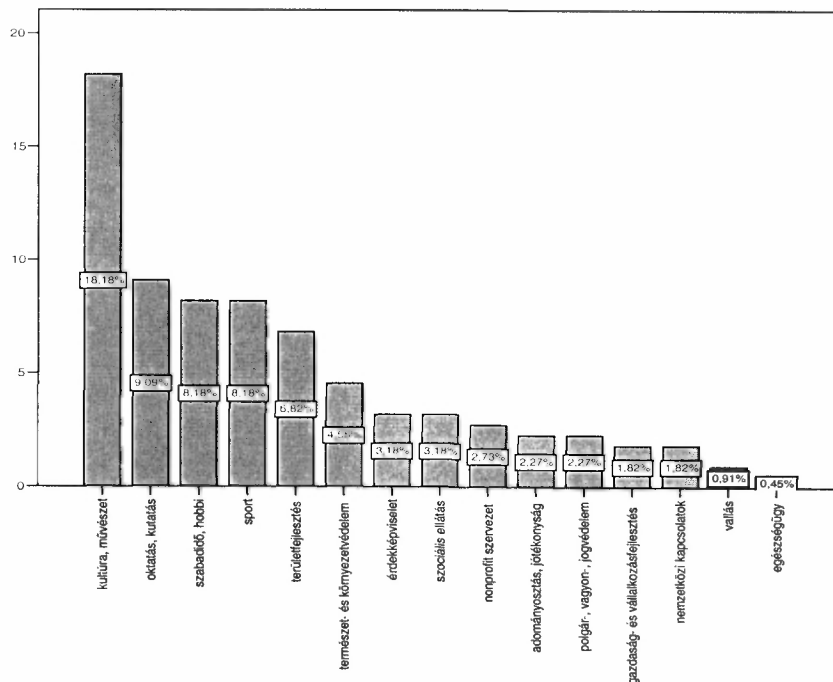
Forrás: Saját szerkesztés.

A konkrét tevékenységi köröket az 1. ábra mutatja be (a válaszadók több tevékenységi kört is megjelölhettek). A megadott kategóriákon kívül az egyéb tevékenységeknél szerepelt még a közútfenntartás, a rendezvényszervezés, a pályázati tanácsadás, a felnőttképzés, a drogprevenció, a műszaki mentés, valamint szerepelt a válaszadók között közgyűjtemény és önkormányzati társulás.

Mivel az elemzés súlyponti kérdései magukra az együttműködésekre vonatkoznak, ezért a legtöbb esetben csak azok a válaszadók szerepelnek a statisztikákban, amelyek rendelkeznek partnerrel a határ túloldalán. Ezeknek az intézményeknek, illetve szervezeteknek száma 69; ez nem tükrözi a valós arányokat, mivel az eredeti felvétel után sor került még egy irányított lekérdezésre, ahol egy általunk összeállított listán szereplő 40 válaszadóból 29 rendelkezik ausztriai kapcsolatokkal.

1. ÁBRA

A felmérésben szereplő intézmények/szervezetek megoszlása tevékenységi kör szerint (N=220)
(Distribution of Institutions/NGOs by Fields of Activity)

Forrás: Saját szerkesztés.

Fő kérdéskörök

Az elemzés négy blokkra tagolódik. Elsőként a *kapcsolatok kialakításával* foglalkozunk; bemutatva az együttműködések általános jellemzőit, a motivációkat, valamint a kapcsolatfelvételen részt vevő, illetve segítő szerepet vállaló személyeket, intézményeket, egyéb közvetítőket. Ezek után a *kapcsolatok jellegét és működését* próbáljuk bemutatni; általános jellemzést adva az ausztriai partnerekről, kiemelten kezelve emellett a kapcsolattartás módját, intenzitását és a viszonyrendszereket. A harmadik kérdéscsoport a *nehézségeket és a negatív tapasztalatokat* járja körül. Itt többek között szó esik a kapcsolatfelvételt akadályozó különböző tényezőkről és az együttműködések megszűnéséről. Az utolsó blokkban a *jövővel kapcsolatos terveket, várakozásokat* tekintjük át.

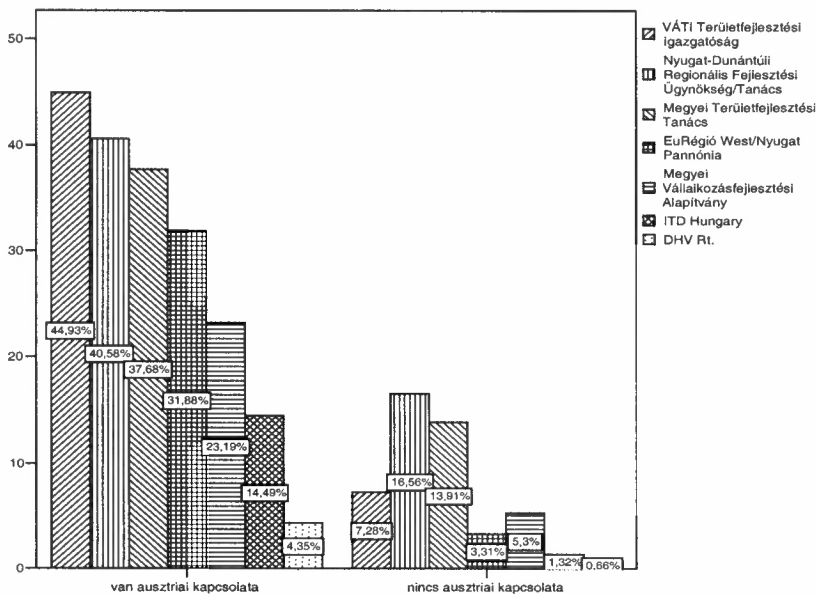
Az adatfelvétel legfontosabb eredményei

Kapcsolatok, együttműködések kialakítása

Elsőként a teljes mintán vizsgáltuk a kapcsolattartást azokkal a magyarországi szervezetekkel, amelyek tevékenységük alapján alkalmasak lehetnek arra, hogy segítséget nyújtsanak a határon átnyúló kapcsolatok kialakításában. A 2. ábrán látható, hogy az ausztriai partnerrel rendelkezők szignifikánsan nagyobb arányban tartanak fenn kapcsolatokat a kérdésben szereplő hazai szervezetekkel. Inkonzisztens elemként jelenik meg a VÁTI és az EuRégió West/Nyugat Pannónia szerepe. A kapott eredmények alapján azt mondhatjuk, hogy ez a két szervezet jelenik meg leginkább a határon átnyúló kapcsolatok kialakításában és fenntartásában segítő szerepet vállaló intézményként.

2. ÁBRA

Van-e kapcsolata az alábbi intézményekkel/szervezetekkel? (N=220)
(Have you got Relations with the Undermentioned Institutions/organizations?)

Forrás: Saját szerkesztés.

Következő lépésben a kapcsolatok kialakításának időpontját vizsgáltuk. Ha csak az intézményeket és a civil szervezeteket vesszük figyelembe, az eloszlás egyenletesnek tekinthető, nem találhatunk olyan időszakot, amelyre a kapcsolatfelvételek kiemelkedő intenzitása lett volna jellemző (az 1989 előtt kezdődő együttműködések esetében természetesen nagyobb a szórás, a legkorábbi kapcsolatfelvétel 1965-ben történt), a partnertelepülési kapcsolatok viszont erőteljesen megváltoztatják a képet, ugyanis ezeknek kerekén fele az 1990 és 1995 közötti időszakban jött létre, így – ahogy azt a 4. táblázat mutatja – a kapcsolatok több mint harmadának kialakulása

erre az intervallumra tehető. Érdekes megvizsgálni az intézményi kapcsolatok kezdeteinek idejét a válaszadók típusa szerint is. Az 1989 előtt létrejött együttműködések legnagyobb részéről elmondható, hogy városi vagy megyei önkormányzatok által fenntartott nagyobb intézményekről (kórházak, munkaügyi központok) van szó.

4. TÁBLÁZAT

*A megkérdezettek csoportosítása az első kapcsolatfelvétel ideje alapján
(Arrangement of Respondents by the Date of First Contact with
an Austrian Partner)*

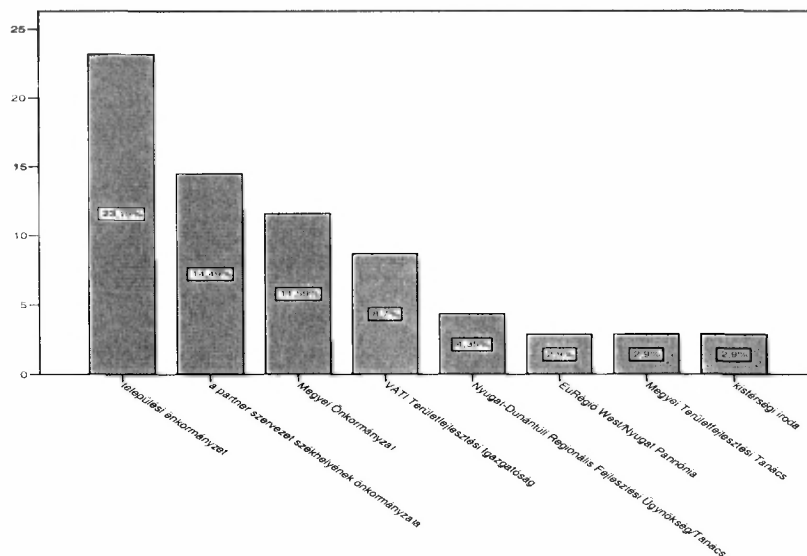
	Szám	%
1990 előtt	18	19,1
1990–1995	33	35,1
1996–2000	27	28,7
2000 után	16	17,0
<i>Együtt</i>	<i>94</i>	<i>100,0</i>

Forrás: Saját szerkesztés.

Az együttműködések kialakításában fontos szerepet játszó személyek és szervezetek vizsgálatát két részre bonthatjuk. Első kérdésünk arra vonatkozott, hogy ki volt a kapcsolatfelvétel kezdeményezője; a válaszadók döntő többsége (86,4%) a kooperációban érintett szervezetek vezetőit jelölte meg. A megoszlás az osztrák és a magyar oldal között (osztrák: 33,9%, magyar: 52,5%) azt mutatja, hogy a hazai oldal játszott aktívabb szerepet a partnerkeresésben.

3. ÁBRA

*A kapcsolatok kialakításában segítséget nyújtó szervezetek és intézmények (N=69)
(Institutions and Organizations Supporting Cooperations)*

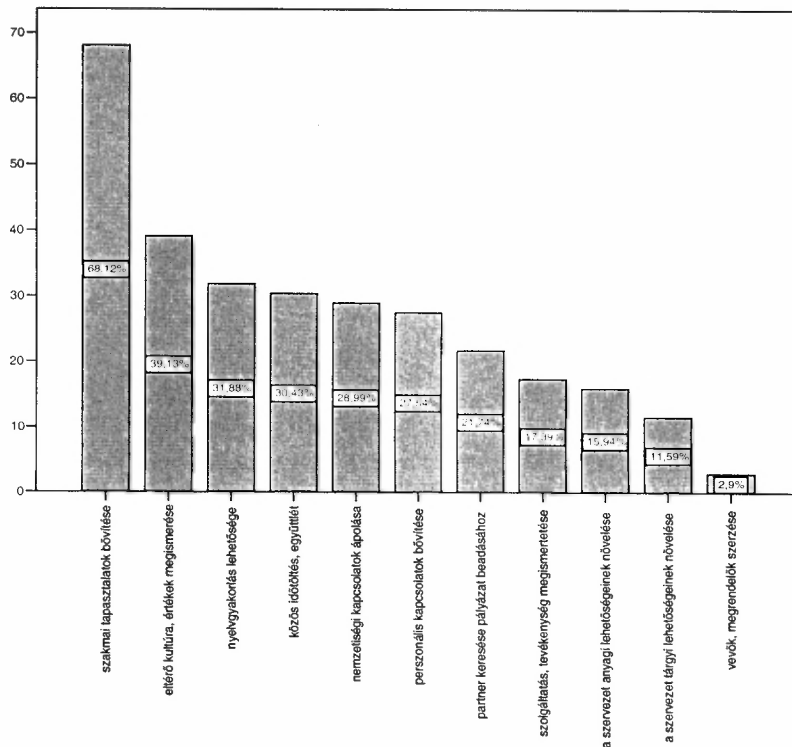
Forrás: Saját szerkesztés.

A segítő szervezetekre vonatkozó kérdés adataiból (3. ábra) jól látható, hogy főként az önkormányzatok (helyi, megyei) láttak el ilyen funkciókat; az előző ábrán bemutatott intézmények és szervezetek szerepe nem tekinthető jelentősnek – kivéve talán a VÁTI-t, amely a PHARE-pályázatokon alapuló együttműködések többségénél említésre került koordinációs partnerként. Fontos még megemlíteni az egyéb segítő szervezetek esetében a civil szervezeteket és a személyes kapcsolatokon alapuló segítséget.

A kapcsolatfelvétel motiváló tényezői közül (4. ábra) kiemelkedik a szakmai jellegű tapasztalatszerzés, amelyet a válaszadók több mint kétharmada említett. A motivációs bázisok multiplex jellege főként az oktatási intézmények esetében mutatkozik meg; a válaszadók ezen csoportjánál az eltérő kultúra megismerése, a nyelvyakorlás lehetősége és a közös időtöltés általában kétszer olyan magas arányban szerepelt a válaszok között. Az egyéb tényezők közül több említést kapott a hasonló tevékenységen vagy éppen közös infrastruktúrán alapuló kooperáció kialakításának szándéka.

4. ÁBRA

*A kapcsolatok kialakításának legfontosabb motiváló tényezői (N=69)
(The most Important Factors Motivating Respondents to Shape up Ties)*

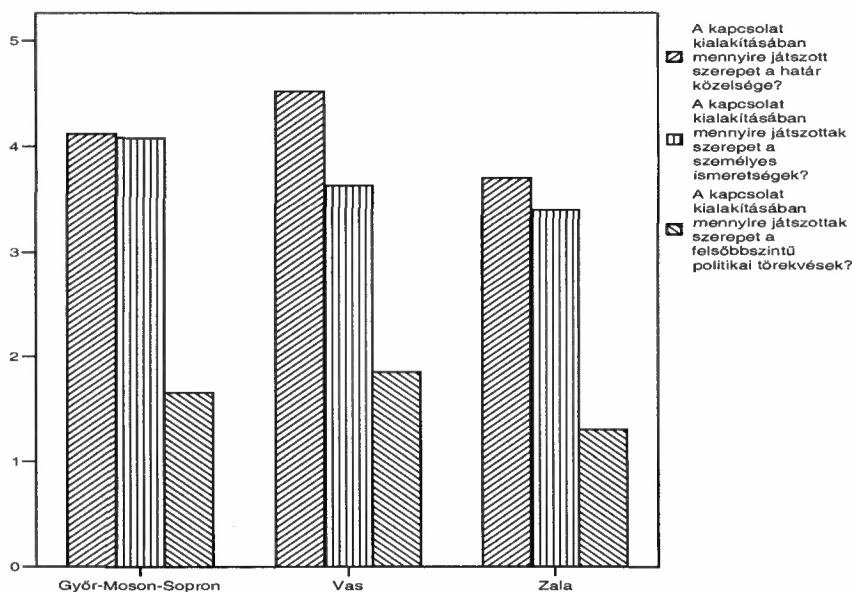

Forrás: Saját szerkesztés.

Az együttműködések kialakításának irányában ható külső tényezők közül háromra kérdeztünk rá; az ötfokozatú skálán adott válaszok átlagát területi bontásban mutatja az 5. ábra. Amint az várható volt, Zala megyében az átlagosnál alacsonyabb a határ közelségének és a részben ebből is fakadó személyes ismeretségeknek a szerepe. Ha az intézmények típusa alapján vizsgáljuk a három tényező szerepét, megállapítható, hogy az iskolák azok, amelyeknél a határ közelsége kiemelkedően fontos; a civil szervezetek, és főként az önkormányzati intézmények kevésbé függenek a „környezeti” tényezőtől; ez utóbbiak esetében a felsőbb szintű politikai törekvések kaptak az átlaghoz képest kiemelkedően magas pontszámot.

5. ÁBRA

Külső tényezők szerepének átlagpontszáma az intézmények és civil szervezetek kapcsolatfelvételeiben megyénként /ötös skálán/ (N=69)
(Average Points for the Role of External Factors by Counties)

Forrás: Saját szerkesztés.

A kapcsolatok jellege és működése

A kapcsolatok működésének elemzése előtt mindenképpen fontos kitérni az ausztriai partnerek jellemzésére. Az intézményi kérdőív válaszadói összesen 110 partnert neveztek meg Ausztria hat tartományából; ezek közül 61 (55,5%) burgenlandi, 19 (17,3%) alsó-ausztriai, 16 (14,5%) stájerországi, 12 (10,9%) bécsi, valamint említésre került egy-egy salzburgi és felső-ausztriai intézmény is.

Ha a típus szerinti megoszlást vizsgáljuk a partnerek esetében, bizonyos kategóriáknál nagy különbségeket találunk. Míg a megkérdezettek majdnem egynegyede

általános iskola volt, addig az ausztriai partnerek között ez az arány mindössze 12%, viszont a mintába csak elvétve kerülő magyarországi középiskolákkal, főiskolákkal és egyetemekkel szemben a túloldalon ezek az intézmények az összes említés közel egyharmadát teszik ki. Az alapítványok, közalapítványok és közhasznú társaságok a magyarországi arányhoz képest erősen alulreprezentáltak; a többi intézmény- és szervezettípus előfordulása nagyjából megegyezik a két adatsorban.

Az együttműködésekhez kapcsolódó tevékenységek esetében a rendezvényszervezés és a különféle szakmai kapcsolatok dominálnak. Meglepő, hogy a csereoktatást és képzést a válaszadó oktatási intézményeknek is csak kevesebb, mint 10%-a említette, viszont ugyanez a csoport kiemelkedően aktív a szakmai kapcsolatok fenntartásában. Az önkormányzatok esetében egy ötfokozatú skálán mértük a kapcsolatok intenzitását, azok jellege és típusa alapján (5. táblázat). Megfigyelhető, hogy a civil szervezeti kapcsolatok intenzitását magasra értékelték a megkérdezett településeken.

5. TÁBLÁZAT

A különböző jellegű kapcsolatok intenzitása a megkérdezett önkormányzatok szerint (N=29)*
(Intensity of Relations with Various Characteristics According to the Local Governments)

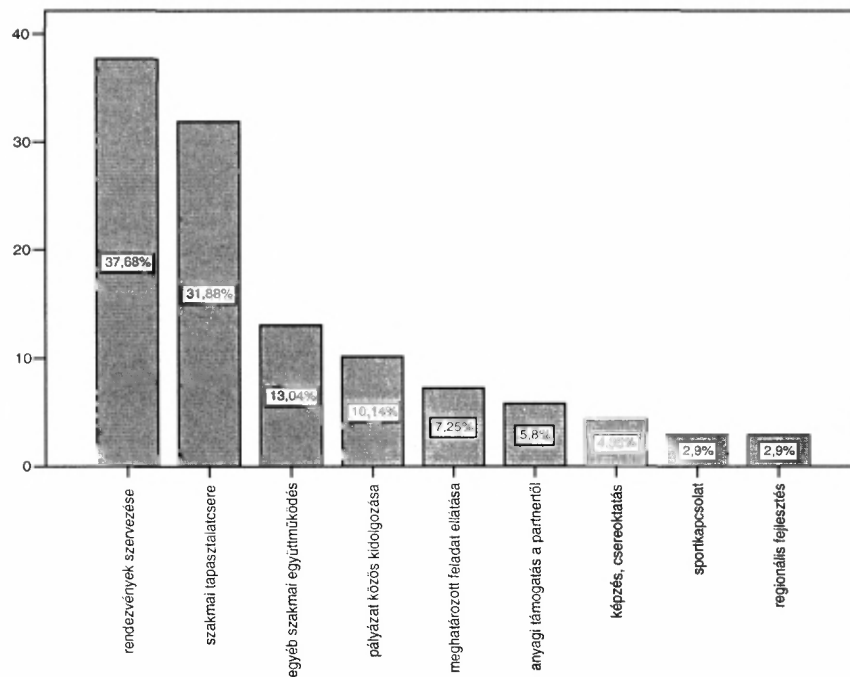
	<i>Átlag</i>
Kulturális kapcsolat	3,62
Civil szervezetek kapcsolata	3,48
Lakossági kapcsolat	3,07
Sportkapcsolat	2,89
Turisztikai kapcsolat	2,84
Nemzetiségi kapcsolat	2,68
Oktatási kapcsolat	2,60
Pályázati kapcsolat	2,21

* 1=nincs intenzív kapcsolat, 5=nagyon intenzív a kapcsolat

Forrás: Saját szerkesztés.

A kapcsolat az együttműködések majdnem felénél (46,3%) ad hoc jellegű, és csak 13,8%-uk van szerződéses keretek között szabályozva. A kapcsolattartás leggyakoribb módja az e-mail és a telefon, míg a válaszadók nagyjából egyötöde hetente kommunikál legfontosabb ausztriai partnerével ezeken a módokon, addig a viszonylag gyakori személyes kapcsolattartás egy nagyon szűk körre korlátozódik. A válaszadók mindössze 40%-a adott be közös pályázatot ausztriai partnerével, ezek egy kivétellel nyertesek voltak. A települési kapcsolatok esetében szinte hiányzik a rendszeres személyes kapcsolattartás; a közös rendezvényeknél is inkább az évenkénti néhány alkalom dominál. Ausztriai településsel közösen 16-an adtak be pályázatot az elmúlt öt évben, ami az érvényes választ adók mintegy 13%-át teszi ki.

6. ÁBRA
Az együttműködésekhez kapcsolódó tevékenységek (N=69)
(Activities Related to Cooperations)

Forrás: Saját szerkesztés.

Az alá-fölrendeltségi viszonyok és a kapcsolatok működtetésében mutatott aktivitás feltérképezése érdekében öt különböző tevékenységi formával kapcsolatban (rendezvényszervezés, szakmai együttműködés, meghatározott intézményi funkció közös ellátása, pályázatkészítés, más szervezetektől kapott anyagi támogatás) kérdeztük meg, hogy melyik fél játssza a vezető szerepet. A válaszadók általában kétharmados arányban úgy látták, hogy egyenrangú félként vesznek részt a munkában, kivéve a pályázatírást, ahol a megkérdezettek csaknem 40%-a vélte úgy, hogy szervezete domináns szerepet játszik, szemben az osztrák partnerekkel, akiket csak 13,2%-ban említettek, mint aktívabb, meghatározó felet. A többi tevékenység esetében is elmondható, hogy a válaszadók saját intézményüket tekintik dominánsnak; ez különösképpen a rendezvényszervezésben mutatkozik meg (30,4%–7,1%). Némi inkonzisztencia mutatkozik a viszonyok megítélésében, mert hiába sugallják azt az eredmények, hogy az együttműködésekben sok területen inkább a magyar fél dominál, a válaszadók jelentős része mégis egyfajta általános alárendeltséget tapasztal. Ennek okát leginkább az egyenlőtlen anyagi és technikai feltételekben, a gazdasági tapasztalatokban és a fejlettebb munkakultúrában látják, de szóba kerül a törvényi szabályozás is.

Egy nyitott kérdésben az ausztriai partnerek előnyös és hátrányos tulajdonságait vizsgáltuk. Minden válaszadó ötöt-ötöt sorolhatott fel; szembevetve, hogy lényegesen több pozitív tulajdonságot említettek (109 a 32 hátránnyal szemben). Az alábbi táblázatban bemutatjuk a válaszok megoszlását egy szélesebb kategóriarendszerben.

6. TÁBLÁZAT

Az osztrák partnerek előnyös és hátrányos tulajdonságai a válaszadó intézmények és civil szervezetek szerint (N=69)
(Beneficial and Disadvantageous Attributes of Austrian Partners According to the Respondent Institutions and NGO's)

ELŐNYÖS	HÁTRÁNYOS	
Eltérő kultúra, értékrend megismerésének lehetősége	Általánosan jellemző (több mint 10 említés)	
Felkészültség, jó szakmai háttér, közös szakmai érdekek		
A partner jobb anyagi körülményei	Erősen jellemző (5–10 említés)	Anyagi körülmények különbsége
Kooperációs készség		
Jó személyes kapcsolatok		
Jobb infrastrukturális és technikai lehetőségek		
Nyelvtanulás, nyelvgyakorlás lehetősége		
Segítőkészség		
Szervezettség		
Tapasztalatszerzés, tapasztalatcsere		
Könnyű elérhetőség	Részben jellemző (2–5 említés)	Eltérő igények
Közös stratégia kidolgozása		Bürokrácia
Rugalmasság		Eltérő értékrendből, kultúrából fakadó nehézségek
Akadálytalan információáramlás		Nyelvi különbségek
Megbízhatóság		Passzivitás
Nyitottság		
Hosszú távú kapcsolat lehetősége	Egyedi előfordulás (1 említés)	Nagyobb kötöttségek
Korrekttség		Kapcsolat eljelentéktelenedése
Alkalmazkodókészség		Koordinációs készség hiánya
Tolerancia		Merevség
Közös rendezvények		A partner dominanciája
Pályázati lehetőségek		A támogatási rendszerek különbségéből adódó nehézségek
Udvariasság		Szakmai kompetencia hiánya
Innováció		

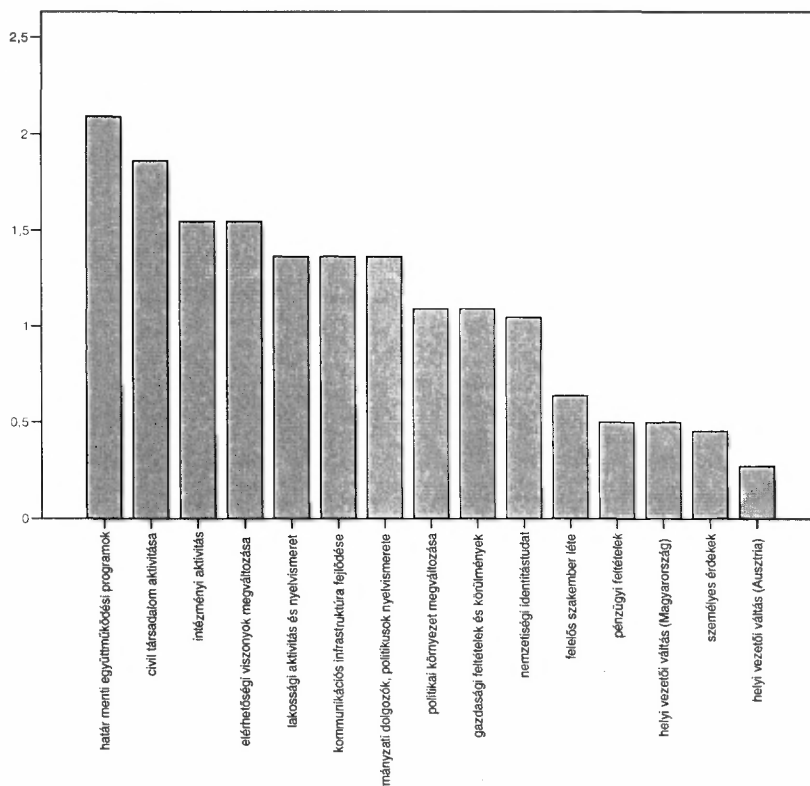
Forrás: Saját szerkesztés.

Látható, hogy egyes jellemzők előnyös és hátrányos tulajdonságként is megjelennek a válaszok között, ezek közül leginkább az anyagi lehetőségekben mutatkozó eltérések jelentősek. Érdekes még megvizsgálni az eltérő kultúra és értékrend szerepét; azokban az esetekben egyértelműen előnyösnek ítélik meg, ahol a kapcsolat tartalma főként a kulturális, oktatási és tapasztalatcserén alapuló tevékenységben merül ki, viszont vannak olyan együttműködések, ahol ezek a tényezők bizonyos mértékben akadályozzák a sikeres munkakapcsolatot. Hasonló a helyzet a nyelvi különbségek esetén is, sok esetben lehetőség látnak benne, de lehet hátráltató tényező is.

Az önkormányzatokat arra kértük, hogy az általunk felsorolt tényezőket osztályozzák aszerint, hogy milyen hatással voltak a kapcsolatokra. Az osztályzás hétfokú, -3-tól +3-ig terjedő skálán történt, a negatív értékek a kedvezőtlen, a pozitívak a kedvező hatást jelentették. Ebben az esetben még inkább kiütözik az értékelések kedvező volta, mivel egyik kategóriában sem született negatív átlageredmény.

7. ÁBRA

Különböző tényezők hatása az önkormányzatok ausztriai kapcsolataira(N=29)
(Effect of Various Factors on the Austrian Relations of Local Governments)*

* -3 negatív hatás, 3 pozitív hatás

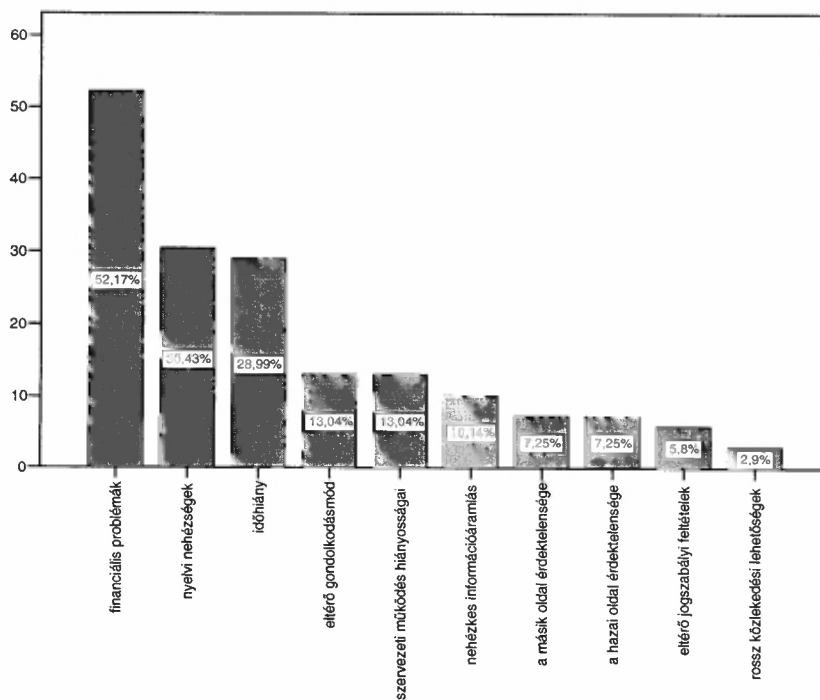
Forrás: Saját szerkesztés.

A 7. ábrán bemutatott pontszámokon túl három kategóriába sorolhatjuk a megadott tényezőket. Egyértelműen pozitív hatásúnak tekinthető az intézményi aktivitás, a kommunikációs infrastruktúra fejlődése, az elérhetőségi viszonyok megváltozása, az önkormányzati dolgozók nyelvismerete, a lakossági és civil társadalmi aktivitás és a határ menti együttműködési programok megléte. A negatív megítélés számottevő reprezentációja csak a pénzügyi feltételeknél mutatkozik meg, a többi tényező részben semlegesnek tűnik (a válaszadók több mint fele szerint nem volt hatással az együttműködésekre); ezek közül is kiemelkednek a vezetői váltások és a szakemberekkel való ellátottság, amelyeknek a válaszadók kétharmada-háromnegyede nem tulajdonított különösebb jelentőséget.

Nehézségek és negatív tapasztalatok

Ebben a fejezetben három kérdéscsoportot vizsgálunk meg. Elsőként azokat a nehézségeket vesszük szemügyre, amelyek a kapcsolatok kialakításában és működésében jelentkeztek, majd a negatív tapasztalatokat gyűjtjük össze, végül pedig a kapcsolatok megszűnéséről lesz szó.

8. ÁBRA
Nehézségek az új kapcsolatok kialakításában (N=69)
(Difficulties in Making New Connections)

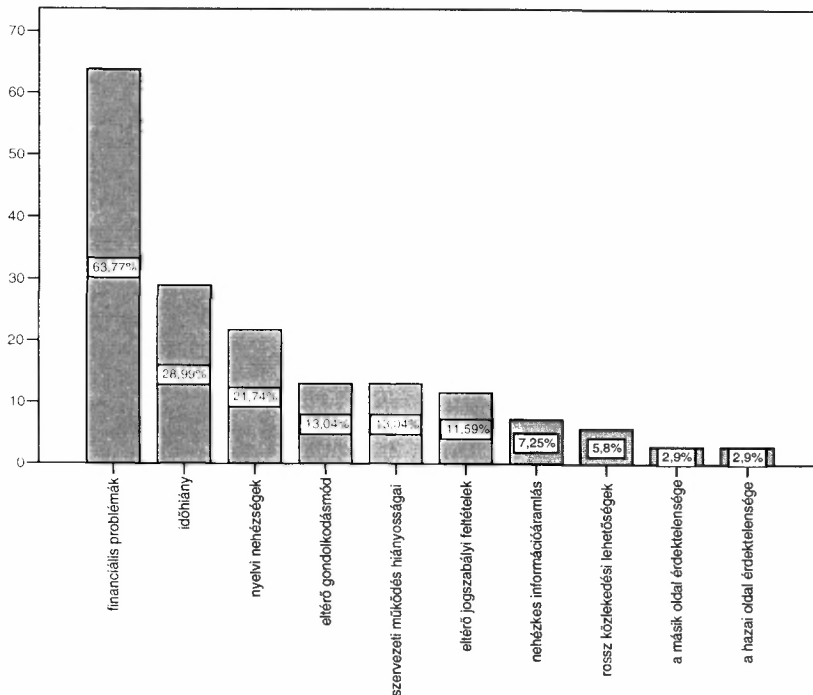

Forrás: Saját szerkesztés.

A kapcsolatok kialakításában és működésében mutatkozó nehézségek (8. és 9. ábra) hasonló struktúrát mutatnak; mindkét esetben az anyagi problémák okozzák a legnagyobb gondot, valamint jelentős az időhiány és a nyelvi különbségek szerepe. Viszonylagos eltérés tapasztalható a felek érdektelensége esetében; ez a tényező fokozottabban jellemző az új kapcsolatok kialakítására való törekvéseknél.

9. ÁBRA

Nehézségek a meglévő kapcsolatok működtetésében (N=69)
(Difficulties in Actuation of Cooperations)

Forrás: Saját szerkesztés.

A 69 ausztriai kapcsolattal rendelkező válaszadó közül mindössze 12 számolt be negatív tapasztalatokról az együttműködést illetően; a válaszok között nagy részben a fentebb már említett okok (pénzhiány, időhiány, érdektelenség szerepelnek), de emellett visszaköszön a hátrányos tulajdonságok között említett merevség és bürokrácia is.

A megszűnt kapcsolatokat a teljes mintán elemeztük. A 23 válaszadó közül, akiknek volt ilyen, 11 abba a csoportba tartozik, akiknek jelenleg nincs ausztriai partnerrel folytatott együttműködése. A megszűnés okai között az esetek több mint felében az együttműködés aktualitásának elvesztése szerepelt, de sok említést kapott az intézményi ellenérdekltség is. Ezenkívül szerepet játszottak bizonyos esetekben a személyes ellenérdekltségek, a magyar oldal finanszírozási problémái, az osztrák oldal nem megfelelő munkavégzése és a szervezeti keretek átalakulása.

Az együttműködések jövőképe

Utolsó kérdéscsoportunkba tartoznak az új kapcsolatok kialakítására irányuló törekvések, valamint a körülmények megváltozásának – itt elsősorban Magyarország európai uniós csatlakozására gondolunk – hatása a határ menti együttműködésekre.

Az uniós csatlakozás hatásait egyértelműen pozitívan ítélik meg az intézmények és civil szervezetek mind a kapcsolatok működése, mind új együttműködések kialakítása tekintetében. A válaszadók több mint fele (55,1% illetve 56,5%) mindkét esetben úgy ítélte meg, hogy Magyarország csatlakozása megkönnyíti a határ menti együttműködések kialakítását, illetve elmélyítését; elenyésző azok száma, akik akadályozó tényezőként fogják fel.

Arra a kérdésre, hogy léteznek-e törekvések új kapcsolatok kialakítására a teljes mintát figyelembe véve lényegesen magasabb arányban érkezett igenlő válasz, mint amennyi a kapcsolatokkal rendelkezők száma. Az eredményeket megvizsgálva megállapíthatjuk, hogy az ausztriai kapcsolatokkal nem rendelkező válaszadók esetében majdnem olyan magas az új együttműködések kialakítására való hajlandóság, mint azoknál, akik már rendelkeznek ilyenekkel (43,9, illetve 51,6%). Ha az intézmények és önkormányzatok közti különbséget nézzük (7. táblázat), azt láthatjuk, hogy előbbi csoport esetében magasabb azok aránya, akik törekednek új együttműködések kialakítására, viszont fordított a helyzet a következő időszakra vonatkozó konkrét tervek esetében (8. táblázat).

7. TÁBLÁZAT

Törekcszenek-e újabb kapcsolatok kialakítására ausztriai partnerekkel? (N=370)
(Are you Making Efforts to Build New Connections with Austrian Partners?)

	Önkormányzatok	Intézmények	Együtt
Igen	32,7%	45,9%	40,2%
Nem	67,3%	54,1%	59,8%
Együtt	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: Saját szerkesztés.

8. TÁBLÁZAT

Születtek-e már konkrét tervek a következő öt évre vonatkozóan? (N=370)
(Are there Concrete Plans in the Matter of the Next Five Years?)

	Önkormányzatok	Intézmények	Együtt
Igen	28,6%	21,8%	23,0%
Nem	71,4%	78,2%	77,0%
Együtt	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: Saját szerkesztés.

A jövőbeli szorosabb együttműködések jellegére vonatkozó kérdésnél a legtöbben a közös rendezvények szervezését és a szakmai tapasztalatcserét említették, de sokan tervezik a kapcsolatfelvételt közös pályázatok benyújtásának céljából is.

Összegzés

A vizsgálat során megmutatkozott, hogy a kilencvenes évek elején – főként a körülmények megváltozásának hatására, a határ nyitottá válásával – az intenzívvé váló határon átnyúló kapcsolatok között jelentős szerepet játszanak azok a hivatalos együttműködések, amelyeket az önkormányzatok, intézmények és civil szervezetek tartanak fenn. A kutatás eredményei azonban rávilágítottak olyan problémákra is, amelyek kiküszöbölése még hatékonyabbá tehetné a kapcsolatrendszerek működését. Az együttműködések általánosságban nem tekinthetők igazán intenzívnek a kapcsolattartás mutatói alapján, ennél is nagyobb gondot jelenthet az, hogy az anyagi, infrastrukturális és egyéb feltételek nagyfokú különbözősége miatt vélt vagy valós alá-fölérendeltségi viszonyok alakulnak ki, amelyek negatív hatást gyakorolhatnak a kapcsolatok működésére. Mindenképpen pozitívumnak tekinthető viszont, hogy az együttműködést folytatók egy része szélesebb kapcsolatrendszert alakított ki, emellett pedig megvan az igény a kapcsolatfelvétellel olyan szervezetek esetében is, akik jelenleg nem rendelkeznek ausztriai partnerrel. A kapcsolatok működését általában pozitívan értékelték a válaszadók, leszámítva a fentebb már említett különbségeket, amelyek a feltételrendszerekben adódnak, látható az, hogy a partnerek előnyös tulajdonságai alapvetően szakmai jellegűek, a hátrányosaknál sokkal nagyobb szerepet kap a személyes karakter. Összességében elmondható, hogy munkánk elérte célját, meghatározásra kerültek azok a jellegzetességek és csomópontok, amelyek alapját képezhetik egy bővebb, a független változók szélesebb skáláját felhasználó elemzésnek.

Irodalom

- Döbrentey Gy. (1992) A sport és a kulturális események hozzájárulása egymás jobb megértéséhez. – Forray R. K.–Pribersky A. (szerk.) *A határmenti együttműködés és az oktatás*. Oktatókutató Intézet, Budapest. 91–93. o.
- Enyedi Gy. (1995) *A Bécs–Pozsony–Győr régió együttműködési lehetőségei*. MTA RKK, Budapest.
- Hardi T. (1999) A határ és az ember – Az osztrák–magyar határ mentén élők képe a határról és a „másik oldalról”. – Nárai M.–Rechnitzer J. (szerk.) *Elválaszt és összeköt – A határ*. MTA RKK, Pécs–Győr. 159–190. o.
- Hardi T. (2004) Az államhatárokon átnyúló régiók formálódása. – *Magyar Tudomány*. 9. 991–1001. o.
- Kovács K.–Váradi M.M. (1996) Karöltve. A regionális együttműködés esélyei a Bécs–Győr–Pozsony háromszögben. – *Műhely*. 3. 60–68. o.
- Köszegfalvi Gy. (1992) A határmenti együttműködés lehetőségei, feltételei. – Forray R. K.–Pribersky A. (szerk.) *A határmenti együttműködés és az oktatás*. Oktatókutató Intézet, Budapest. 109–113. o.
- Nárai M.–Rechnitzer J. (szerk.) (1999) *Elválaszt és összeköt a határ*. MTA RKK, Pécs–Győr.
- Nárai M. (1999) A határ mente mint élettér – A határmentiség jelentősége az emberek életében. – Nárai M.–Rechnitzer J. (szerk.) *Elválaszt és összeköt – A határ*. MTA RKK, Pécs–Győr. 159–190. o.
- Rechnitzer J. (1997) *Az osztrák–magyar határ menti együttműködések tapasztalatai*. NYUTI Közlemények 50. MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet, Győr.
- Rechnitzer J. (1999) Az osztrák–magyar határ menti együttműködés a kilencvenes években. – Nárai M.–Rechnitzer J. (szerk.) *Elválaszt és összeköt – A határ*. MTA RKK, Pécs–Győr. 73–129. o.

CROSS-BORDER COOPERATIONS OF LOCAL GOVERNMENTS, INSTITUTIONS AND NGO'S IN THE WEST TRANSDANUBIAN REGION

ÁDÁM PÁTHY – BÉLA EDELÉNYI

The main aim of the study is to give a general overview of the institutional relationships with Austrian partners maintained by the local governments, institutions and NGO's of the West Hungarian region. We used two data sets from the survey made within the frameworks of the PHARE CBC project „From Cross-border Activity to an Integrated Border Region”. The study explore the origins of relationships, introduce the working of cooperations and pan out about the difficulties in developing ties as well as the future plans. The report was made on purpose to create a starting point for a more detailed analysis that grabs the deep structure of these ties by involving the wider scale of the circumstances forming the activity of the examined institutions in cross-border cooperations.